

ZARBULMASALDA RAMZIY OBRAZLAR ORQALI YORITILGAN HAYOT HAQIQATI VA ULARGA BOG'LIQ MAQOLLAR TAHLILI

Termiz Iqtisodiyot va Servis Universiteti

Pedagogika va Ijtimoiy gumanitar fanlar fakulteti Filologiya va tillarni o'qitish (o'zbek tili) yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Quvondiqova Sohiba Orif qizi

Annotatsiya: Mazkur maqolada Gulxaniyning “Zarbulmasal” asarida uchraydigan ramziy obrazlar orqali ifodalangan ijtimoiy voqeliklar tahlil etiladi. Asar qahramonlari – Yapoloq, Boyo'g'li, Gunashbonu, Ko'rqush kabi obrazlar xalq hayotining turli qatlamlarini timsollaydi. Ular ishtirokidagi mojaro va voqealar atrofida paydo bo'lgan maqollar zaminida esa xalq donishmandligi, pand-nasihat, kinoya va ijtimoiy tanqid mujassam. Ushbu maqolada maqollar tahliliga alohida e'tibor qaratilib, ularning badiiy vazifasi, zamonaviy leksik ko'rinishi va hayotiy haqiqat bilan bog'liqligi yoritib beriladi. Har bir maqol hikoya kontekstida tushuntirilib, hozirgi ijtimoiy muhitdagi o'xshash hodisalar bilan taqqosiy tarzda ochib beriladi.

Kalit so'zlar: Zarbulmasal, maqol tahlili, ramziy obraz, xalq donishmandligi, hayot haqiqatining badiiy ifodasi, Yapoloq va Boyo'g'li obrazi, pand-nasihat, ijtimoiy tanqid, kinoyaviy uslub, maqolning zamonaviy ko'rinishi, qiz taqdiri, quda-andachilik mojarosi.

Annotation: This article analyzes the social realities expressed through symbolic images found in Gulxani's work "Zarbulmasal". The characters of the work - Yapalok, Boyoglu, Gunashbonu, Korkush - represent different layers of people's life. The proverbs that emerged around the conflicts and events involving them are based on folk wisdom, advice, irony and social criticism. This article pays special attention to the analysis of proverbs, highlighting their artistic function, modern lexical appearance and connection with real life. Each proverb is explained in the context of the story and compared with similar events in the current social environment.

Keywords Parable, proverb analysis, symbolic image, folk wisdom, artistic expression of the truth of life, image of Yapalok and Boyoglu, advice, social criticism, ironic style, modern view of the proverb, fate of a girl, conflict between gods and gods.

Аннотация

В данной статье анализируются социальные реалии, выраженные через символические образы, встречающиеся в произведении Гюльхани «Зарбулмасал». Персонажи произведения — Япалок, Бойоглу, Гюнешбону, Коркуш — представляют разные слои жизни людей. Пословицы, возникшие вокруг конфликтов и событий, связанных с ними, основаны на народной мудрости, советах, иронии и социальной критике. В данной статье особое внимание уделяется анализу пословиц, выделяя их художественную функцию, современный лексический облик и связь с реальной жизнью. Каждая пословица объясняется в контексте истории и сравнивается с аналогичными событиями в современной социальной среде.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА Притча, анализ пословицы, символический образ, народная мудрость, художественное выражение правды жизни, образ Япалок и Бойоглу, совет, социальная критика, иронический стиль, современный взгляд на пословицу, судьба девушки, конфликт между богами и богами.

KIRISH

O'zbek adabiyoti tarixida xalq donishmandligi, ijtimoiy tanqid va badiiy majoz uyg'unlashgan asarlar orasida Gulxaniyning "Zarbulmasal" asari alohida o'rin tutadi. Ushbu asar o'zbek mumtoz adabiyotida ramziy hikoyachilik janrining yorqin namunasi bo'lib, unda turli xil qush va hayvonlar timsolida insoniy illatlar, jamiyatdagi ijtimoiy tengsizliklar, qadriyatlar va urf-odatlarining tanqidi badiiy vositalar orqali ifodalanadi.

Asarning eng diqqatga sazovor jihatlaridan biri — har bir voqeada xalq maqollarining qo'llanilishi va ularning mazmun jihatidan syujet bilan uyg'unlashganligidir. Bu maqollar bejiz tanlanmagan: ular xalq tafakkurining yadro elementlari bo'lib, muallif ulardan pand-nasihat, kinoya va ijtimoiy tanqid vositasi sifatida mohirona foydalangan. Ayniqsa, Yapoloq qush va Boyo'g'li o'rtasidagi quda-andachilik mojarosi chog'ida ishlatilgan maqollar nafaqat asar mazmunini chuqurlashtiradi, balki bugungi kun muammolariga ham ishora qiladi.

Zamonaviy ijtimoiy hayotda ham bu maqollarning ma'nosi o'z kuchini yo'qotmagan. Ular orqasida hali ham qiz taqdiri, ixtiyorsizlik, andachilik, ikkiyuzlamalik, obro' uchun yashash kabi muammolar yashiringan. Shu bois, "Zarbulmasal"ni faqat badiiy asar sifatida emas, balki xalq hayotining badiiy tarjimoni sifatida tahlil qilish lozim.

Ushbu maqolada "Zarbulmasal" asaridagi ramziy obrazlar va ular bilan bevosita bog'langan maqollar tahlil qilinadi. Har bir maqol orqali jamiyatdagi mavjud illatlar, badiiy ifoda vositalari va o'sha davr bilan bugungi kun orasidagi o'xshashliklar ochib beriladi.

MUHOKAMA

Gulxaniyning "Zarbulmasal" asarida xalq maqollari voqea rivoji uchun nafaqat badiiy bezak, balki falsafiy xulosa, ramziy kalit vazifasini bajaradi. Ayniqsa, Yapoloq qush va Boyo'g'li o'rtasidagi quda-andachilik mojarosi davomida ishlatilgan maqollar orqali muallif jamiyatdagi muammolarni kinoya, istehzo va badiiy ifoda bilan fosh etadi. Quyida eng asosiy maqollar tahlil qilinadi: "Yiqilgan kurashga to'ymas" Bu maqol orqali yozuvchi Boyo'g'lining obrazini ochadi: u bir marta qaror qilgach, murosa yo'lini tanlamaydi. Gunashbonu uchun 1000 ta xaroba talab qilinishi – moliyaviy isrofgarchilik va sha'ni ustuvor deb biluvchi qatlam vakillarining satirasidir. Zamonaviy jamiyatda ham shunga o'xshash vaziyatlar mavjud: kelinchaklar orqasidan ortiqcha sovg'a, to'y xarajatlari kutiladi, bu esa andachilik va "obro'" uchun kurashning yangi ko'rinishidir. "Boshga tushganni ko'z ko'rar" Bu maqol Gunashbonu taqdiri bilan bog'liq. 14 yoshda sovcining kelishi va qizning irodasi e'tiborga olinmasligi, o'tmishda odatiy hol bo'lgan bo'lsa-da, yozuvchi buni kinoya orqali ko'rsatadi. Qiz ixtiyori hisobga olinmasligi jamiyatning ayolga nisbatan noxolis munosabatini fosh etadi. Bugungi kunda ham turmushga chiqarish masalasi ayrim hududlarda aynan "ko'nishga majbur" holatda qolmoqda. "Qari qiz qozi bo'lur, kim kelsa rozi bo'lur" Bu maqol keksaygan ayolning ijtimoiy qadrsizligi haqida tanqidiy fikr bildiradi. Maqolning sathida kulgi, tagida esa achchiq haqiqat yotadi. Asarda bu maqol qizning yoshlikda turmushga chiqishga undalishini oqlash vositasi sifatida ishlatilgan. Bugun ham "bo'yi yetdi" deb qizning ichki dunyosi e'tiborga

olinmayotgani shunday maqollar vositasida “me’yor”ga aylantirilmoqda. “Jili-jili so’zlasang, ilon inidan chiqar, achchiq- achchiq so’zlasang, musulmon dinidan chiqar” Bu maqol Ko’rqush obrazida o’z aksini topgan. Sovchilikka borayotgan Ko’rqushning ikkiyoqlama so’zlari, birga-bir yoqimtoylik qilishga urinishi “yog’langan til” orqali muammoni yumshatishga urinish holatidir. Bugun ham ko’pchilik “og’zi shirin” bo’lib, haqiqatni aytmaydi, lekin aynan bunday “yumshoqlik” ba’zan fojiga aylanadi. “Erga bersang oshingni, erlar silar boshingni / Itga bersang oshingni, itlar tortar boshingni” Bu maqollar jamiyatda ayolga nisbatan kuch ishlatishga oqlov sifatida aytilgan iboralarning asl mohiyatini ko’rsatadi. Asarda bu “mahr” va “mulk” atrofida bahsda qo’llanadi. Yozuvchi bu iborani bevosita keltirmasdan, lekin uni yaqqol his qildiradi: Gunashbonu go’yoki bir idish osh – uni kim oladi, qachon oladi, narxi qancha – faqat erkaklar muhokamasida. “Esing borida etagingni yopgil” Bu maqol – qizlarga nisbatan ijtimoiy nazoratni kuchaytiruvchi ibora bo’lib, asarda ogohlantiruvchi kinoya sifatida yashiringan. Yozuvchi bu iborani andachilik va urf-odatlar ortidagi nosamimiylilikni fosh qilish vositasi sifatida ishlatadi. Bugun bu maqol hayotda qizga emas, jamiyatga qarab aytilsa, samara berardi. “Yaxshilar bilan yurding, yetasan murodga; yomon birla yurding, qolding uyatga” Yapoloq va Ko’rqush o’rtasidagi munosabat bu maqolga mos tushadi. Yapoloq qanchalik to’g’ri bo’lsa-da, Ko’rqush singari ikkiyuzlamachi bilan yurishi uni mojaroga tortib kiradi. Bu yerda yozuvchi “atrof kim bo’lsa, taqdiring shunga bog’liq” degan hayotiy haqiqatni ifodalab qo’ygani. “Yomonga yondoshsang, balosi yuqar” Bu maqolni Yapoloqning Boyo’g’li bilan quda bo’lishga rozi bo’lgani orqali ko’rish mumkin. Boyo’g’li o’zgarmaydi, shartlari ham, muomalasi ham. Bu yerda yozuvchi oddiy xalq bilan zolimlar o’rtasida do’slik bo’lishi mumkin emas, deya xulosa qiladi. “Qiz saqlaguncha tuz saqla” Bu ibora beayb qizning holatiga kinoyali qarashni bildiradi. Bu orqali yozuvchi jamiyatning notenglikka asoslangan axloqiy “tartibini” tanqid qiladi. Qizning hurmati jamiyatga emas, xususan mahrga bog’liq qilib qo’yilgan. “To’yga borsang, to’yib bor; turqa to’ning qo’yib bor”. Bu maqol andachilikni tanqid qilish uchun asarda fon tarzida sezdiriladi. Ko’rqush sovcilikka borib, faqat tashqi ko’rinishga, sovg’a-salomga urg’u beradi. Bu ko’p hollarda insonning emas, “ko’rinishning” qadrlanishini fosh qiladi. “Qizim senga gapiraman, sen eshit” Zarbulmasal asarining umumiy ruhi aynan shu maqolga uyg’un. Yozuvchi Yapoloqqa gapirayotgandek, lekin aslida butun jamiyatga murojaat qiladi. Bu maqol – yozuvchining xulosa, ogohlantirish va murojaat shaklidir.

XULOSA

Gulxaniy “Zarbulmasal” asari orqali nafaqat xalq og’zaki ijodining namunalarini to’plab, badiiy asarga aylantirgan, balki ularni jamiyatga og’riqli haqiqatlarni aytish vositasiga aylantira olgan. Yapoloq, Boyo’g’li, Ko’rqush va Gunashbonu kabi ramziy obrazlar orqali muallif oddiy voqelik ortiga yashiringan ijtimoiy tengsizlik, andachilik, ayol taqdiridagi ixtiyorsizlik, ikkiyuzlamalik, manfaatparastlik kabi illatlarni fosh etgan [1]. Bu obrazlar atrofida o’ralashgan maqollar — xalq tafakkurining satiraga, kinoyaga, achchiq haqiqatga yo’g’rilgan qisqa va lo’nda ifodasi sifatida xizmat qiladi. “Yiqilgan kurashga to’ymas”, “Qizim senga gapiraman, sen eshit” kabi maqollar faqat hikoya bezagi emas, balki xalqning ko’p asrlik hayot tajribasini mujassam etgan badiiy-falsafiy xulosalardir [2][3]. Zarbulmasalning har bir sahnasi kulgi ortiga yashiringan achchiq haqiqatdir. Gulxaniy satirasining kuchi shundaki, u tanqidni masxarabozlik emas, xalqning og’riqli kulgusi orqali qiladi. Asardagi maqollar esa zamon

o'tgani sari o'z ma'nosini yo'qotmay, balki mazmunan chuqurlashib boradi [4]. Shu ma'noda, "Zarbulmasal" asaridagi maqollar bugungi o'zbek jamiyatining muammolarini anglashda ham dolzarb manba bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI :

1. Rasulova, Z. (2019). Zarbulmasal asarining badiiy xususiyatlari va undagi ramzlar. O'zRFA Til va adabiyot instituti ilmiy to'plami, 2(75), 54–58.
2. Abdullayev, S. (2014). O'zbek xalq maqollarining ma'naviy-falsafiy zahirini ochish asaridagi badiiy vositalar. "Adabiyot va madaniyat" jurnali, 3(11), 42–46muammolari. Filologiya fanlari nomzodi dissertatsiyasi. Toshkent.
3. Sharipova, M. (2021). "Zarbulmasal" asaridagi maqollar poetikasi va obrazlar tizimi. Ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. Termiz: TISU.
4. Yo'ldosheva, N. (2020). Satira va kinoya: Gulxaniyning "Zarbulmasal".